

Om ämbetet.

Ragnar Askmark, *Ämbetet i den svenska kyrkan i reformationens, ortodoxiens och pietismens tänkande och praxis. Gleerups 1949. — VIII—483 sid. Pris kr. 12:50.*

Man tager väl knappast fel, om man antager, att Askmarks stora bok om ämbetet i den svenska kyrkan kommer att få en mycket stor betydelse i den allt livligare diskussionen om detta ämne i vårt land. Det är utomordentligt värdefullt att ha fått denna gedigna och lättillgängliga framställning av ämbetsbegreppet i vår kyrka från reformationen fram till 1700-talets slut. Citaten äro så talrika och slående, att det knappast kan råda något tvivel om att vi här få en i det väsentliga riktig bild av tänkandet över ämbetet under denna period i vår kyrkas historia.

Avhandlingen är uppdelad i fem stora kapitel, Ordet och ämbetet, Präst och församling, Ämbetet och ämbetena, Successio apostolica i den svenska kyrkan samt Kallelse och vigning. Under dessa just nu aktuella rubriker ger förf. en åskådlig bild av lutherdomens enhetliga — eller man borde kanske snarare säga egendomligt dubbla — ämbetsuppfattning och dess ineliggande problematik, som under historiens gång leder in i så besvärliga konflikter.

Med nästan monoton kraft betonas Ordets (alltid skrivet med stor begynnelsebokstav) primat. Ordet är allt, och ämbetet har sin myndighet endast av Ordet och i den mån det förkunnar Ordet. I och för sig är ämbetet intet, men i förening med Ordet är det allt (s. 7), och egentligen existerar det endast så länge Ordet ljuder. Det är med full avsikt, som den lutherska teologien med Augustana hävdar endast Ordets rätta förkunnelse och sakramentens rätta bruk som kyrkans yttre kännetecken. Melanctons och hans lärjungars försök att senare därtill som ett tredje signum foga ämbetet avvisas enständigt av den härskande teologien både på tyskt och svenskt håll (s. 311). Men trots detta menar förf., att enligt luthersk syn ämbetet hör till kyrkans *esse*, ej blott till dess *bene esse*. Gud har nämligen själv instiftat ämbetet. För både Luther och Bekännelseskriterierna är predikoämbetets innehavare apostlarnas efterföljare, liksom ämbetet självt är apostolatets fortsättning (s. 310).

Detta är den ena sidan av ämbetsbegreppet. En annan begrundning av ämbetet finna reformatörerna i det allmänna prästadömet.

Detta huvudbegrepp i den reformatiska åskådningen stödes huvudsakligen med ett enda bibelord, 1 Petr. 2:9: 'I ären — ett konungsligt prästerskap', varmed bevisas, att alla kristna genom dopet äro präster i ordets fullaste bemärkelse. Alla kristna äga ett verkligt *sacerdotium* med uppgift att offra, bedja och lära. Det allmänna prästadömet spelas ut mot det romerska ämbetsbegreppet, enligt vilket en skarp gräns drages mellan de vigda *sacerdotes* och lekmännen. I lutherskt språkbruk förbehålles termen *sacerdotium* för det allmänna prästadömet, under det att predikoämbetet kallas *ministerium*, ehuru man kunnat vänta, att dess innehavare skulle betraktas som *sacerdotes par préférence*.

Ur det allmänna prästadömet härledes nämligen det särskilda predikoämbetet på följande sätt. Eftersom alla kristna äro präster, kunna icke alla utöva detta prästadöme, emedan detta skulle leda till allmänt kaos i kyrkan. Därför ger församlingen, för ordningens skull, uppdraget åt den eller de förständigaste, såsom Olaus Petri uttrycker saken.

Förf. är väl medveten om denna egendomliga dubbelhet i motiveringen av ämbetet men finner de båda aspekterna organiskt förenade genom inkarnationsteologien. Församlingens kallelse är medelbart Guds kallelse, eftersom Gud verkar i det mänskliga (s. 132). 'Församling' tycks i detta fall betyda lokalförsamling. Frågan gäller här icke ämbetet som sådant utan dess aktuelle innehavare.

I kapitlet om ämbetets grader visar förf., att den lutherska teologien i princip räknade med ett enda odelat ämbete. Uppdelningen i olika grader anses vara en mänsklig anordning, en 'ceremoni', som kan variera i olika kyrkor allt efter olika behov. Biskopsämbetet är sålunda nyttigt men icke nödvändigt, icke en gudomlig institution utan skapat i och av kyrkan. Man kunde fråga sig varför icke reformatörerna kunde tillämpa inkarnationsteologien och låta Gud handla i det mänskliga även härvidlag, liksom vid kallelse av präst. I varje fall märkes under ortodoxien en tydlig tendens att betona biskopsämbetets gudomliga ursprung. Laurentius Paulinus Gothus och framför allt Johannes Matthiæ göra härvidlag aktningvärd försök. Särskilt den senares utförligt refererade ämbetssyn vittnar om en utomordentlig förtrogenhet med patres och exegetisk kunnighet och företer stora likheter med ämbetssynen i modern exegetik.

Av aktuellt värde äro upplysningarna i samma kap. om diakona-

tets ställning i teologi och praxis i Svenska kyrkan under det första århundradet efter reformationen.

Frågan om *successio apostolica* i lutherskt och ortodox teologiskt tänkande får en klargörande utredning i bokens fjärde kapitel. Man finner här ovedersägliga belägg för att tydligen icke ens de mest episkopala bland de ortodoxa teologerna tillmätte vad de kalla *nuda successio* någon självständig betydelse. Avgörande för dem är *successio doctrinalis*, lärans succession. Men man får även den uppfattningen, att där denna existerar, den formella successionen kan skattas högt såsom ett tecken på Guds försorg om ämbetets bestånd.

I sista kapitlet om kallelse och vigning får man lära sig, att enligt luthersk åskådning vigningen endast är stadfästelsen av församlingens, d. ä. Guds, kallelse. I enstaka fall drogs därav den radikala konsekvensen, att vigningen helt enkelt slopades. På svenskt håll tenderade man dock mot ett starkare betonde av vigningen. Den kyrkliga pietismens värdefulla bidrag till ämbetsynen var att betona den 'inre' personliga kallelsen, som här jämfästades med Guds direkta kallelse. Den radikala pietismen begränsade det allmänna prästadömet till de 'rätta kristna', d. v. s. de 'pånyttfödda', vilka också voro de rätta prästerna.

Förf. gör endast anspråk på att skildra den historiska utvecklingen men vill icke fälla några värdeomdömen. Att han gör den reformatoriska ämbetssynen till den norm, utifrån vilken senare perioders ämbetsuppfattningar bedömas antingen som förvanskning eller som avsteg, är helt naturligt, men kommer i sak mycket nära ett värdeomdöme. Man kan även vänta, att boken i debatten om ämbetet kommer att återopas såsom normerande, vilket i viss mån redan har skett. Boken är ett utomordentligt värdefullt bidrag till frågan om vår kyrkas ämbetssyn. Men den har icke givit det slutgiltiga svaret. Av tre skäl är det viktigt att betona detta, på grund av sanningsfrågan, den exegetiska och kyrkohistoriska forskningens framsteg och den ekumeniska situationen, vilka alla tre på det närmaste sammanhånga med varandra.

Beträffande sanningsfrågan är det frestande att här anföra det uttalande av Chrysostomus, som förf. på s. 347 citerar efter Laurentius Petri Gothus: 'Dölj ingenting med traditionen, utan fråga efter vad som är sanning'. Det är till sist icke fråga om lutherskt, ortodoxt eller pietistiskt, utan om vad som är sant. Detta är så mycket nödvändigare att betona i det ekumenikens tidevarv vari

vi nu leva. Förf. har hjälpt oss att se, vad vår kyrka under tre århundraden tänkt om ämbetet. Det återstår för oss att under konfrontation med andra kyrkor och i samarbete med dem söka sanningen. Den lutherska ämbetssynen synes från början bära i sig en dubbelhet, som måhända är en väsentlig orsak till ortodoxernas och pietisternas svårigheter med ämbetet. Man får åtminstone flera gånger det intrycket, att båda riktningarnas förändring av ämbetssynen i viss mån var befogad. I vår egen tid känna vi måhända ännu starkare risken av att på lutherskt vis t. ex. grunda ämbetets auktoritet på 'församlingens' kallelse eller uppdrag.

Den probersten, efter vilken ämbetssynens sanning skall prövas, är givetvis, och det just efter luthersk grundsyn, Bibeln. Här kan den moderna forskningen och dess resultat beträffande ämbetet icke lämnas åsido.

G. A. Danell.

Olof Ekman's psalmdiktning

Det torde vara föga känt, att Olof Ekman, Sjönödslöftets författare, även skrivit en hel del psalmer.¹⁾ Till våra dagar har dock bevarats en liten handskriven psalmsamling, som giver klart belegg för att Ekman besatt en icke föraktlig poetisk begåvning. Den handskrivna sångboken bär titeln: »Nogra psalmer somblige aff tydska psalmer verterade, somblige aff Johan Arndz böner med tilsatte melodier, på swenske rim affsatte aff Oloff Ekman.»²⁾

Det är mycket troligt, att dessa psalmer tillkommit i samband med den psalmboksrevision, som påbörjades under senare hälften av 1680-talet och slutfördes 1693—95. Ekman's nära vänskap med Jakob Boëthius, Swedberg's medhjälpare vid psalmbokens revision, talar önekligen för detta.³⁾ Swedberg använde sig även av

1) Ekman var född 1639 i Fellingsbro, död 1713 som kyrkoherde i Falun. Se i övrigt K. A. Hagström, Strengnäs stifts herdaminne, 1, 1897, sid. 233 ff.; J. F. Muncktell, Westerås stifts herdaminne, 2, 1844, sid. 481 ff.; E. Linderholm, Sven Rosén, 1911, sid. 75 ff.; Svenskt biogr. lex., 12, sid. 768 ff. Om Ekman's intresse för psalmer se Sjönödsöfite, sid. 152 ff. och 164 ff.

2) UUB: Nordin 1783.

3) Svenskt biogr. lex., 5, sid. 125 och 132. Om Boëthius och Swedberg se